

CORNELIA-MAGDA LAZAROVICI – UN ARHEOLOG ALĂTURI DE MUZEU

Acest volum este dedicat unuia dintre cei mai apreciați și fideli colaboratori ai Muzeului de Istorie a Moldovei din Iași, doamnei cercetător științific doctor habilitat Cornelia-Magda Lazarovici, la împlinirea vârstei de 70 de ani.

Cornelia-Magda Lazarovici și-a dedicat întreaga carieră studierii Preistoriei din România și Europa de sud-est reușind, prin contribuții remarcabile, să-și înscrie numele printre reprezentanții bine cunoscuți ai acestui domeniu al arheologiei românești și europene. Numele său este astăzi un reper pentru toți cei care se apleacă asupra unor teme majore precum cronologia și evoluția culturii Cucuteni, simbolismul diferitelor piese de artă plastică, al formelor și decorului ceramicii, viața cotidiană din acea perioadă și realizările arhitecturale, dar și viața spirituală a comunităților preistorice.

Din perspectiva Muzeului de Istorie a Moldovei din cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași, Cornelia-Magda Lazarovici constituie cercetătorul a căruia activitate a contribuit în cea mai mare măsură la îmbogățirea colecțiilor cucuteniene ale instituției în ultimele trei decenii. La modul practic, ca urmare a unor Convenții și Protocoale de colaborare încheiate între Academia Română – Filiala Iași, prin Institutul de Arheologie și Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, în patrimoniul Muzeului au intrat treptat cvasimajoritatea pieselor provenite din cercetările arheologice sistematice și de salvare desfășurate sub coordonarea Magdei Lazarovici în așezările Cucuteni de la Scânteia – *Dealul Bodești* și Ruginoasa – *Dealul Drăghici*.

Cornelia-Magda (Mantu) Lazarovici a inițiat cercetări arheologice sistematice în așezarea cucuteniană de pe Dealul Bodești/ *La Nuci* (com. Scânteia, jud. Iași) în 1985. Desfășurate, cu mici întreruperi, până în prezent, cercetările i-au permis descoperirea unui sit special, particularizat prin numărul impresionant de statuete și vase antropomorfe (aproximativ 600, până în prezent), situație ce indică posibila existență aici a unui centru de cult, în jurul căruia gravitau așezări de mai mică întindere și importanță¹.

Pentru o bună valorificare a potențialului așezării de la Scânteia, Magda Lazarovici a cooptat, în diferite momente, în colectivul de cercetare al așezării de la

¹ C.-M. Lazarovici, *Scânteia-Dealul Bodești: figural plastic art and more*, ed. C.-E. Ursu, Ed. Karl A. Romstorfer, Suceava, 2022, 353 p.

Scânteia și alți specialiști din România (Senica Țurcanu, Maria Geba și Ana-Maria Vlad de la Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași; Adela Kovács, de la Muzeul Județean Botoșani; Mircea Oancă, de la Muzeul „Vasile Pârvan” Bârlad; Alexandru Berzovan și Ștefan Honcu, de la Institutul de Arheologie din Iași), S. U. A. (Linda Ellis, de la Universitatea de Stat din San Francisco) și Germania (Doris Mischka și Carsten Mischka de la Universitatea din Erlangen).

Uneori, în situații speciale, alături de arheologi, pe șantierul de la Scânteia au fost prezenți și restauratorii care au procedat la conservarea *in situ* a anumitor piese și structuri speciale, înainte de prelevarea lor din teren. De altfel, o mențiune aparte din perspectiva noastră trebuie făcută pentru colaborarea deosebită pe care C.-M. Lazarovici a avut-o, începând din 1993, cu specialiștii de la Departamentul Ceramică al Centrului de Restaurare și Conservare a Patrimoniului Cultural din cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași. Dăruirea și talentul special al experților restauratori Arina Hușleag, Ligia Teodor, Codrin Lăcătușu și Manuela Dăscălache au contribuit la reconstituirea, în forma lor inițială, a unui număr record de vase, de forme și dimensiuni diferite. Situația – rar întâlnită în practică – a permis nu numai observații de natură arheologică și istorică valorificate științific, dar și includerea respectivelor piese în mai multe expoziții naționale și internaționale la care instituția noastră a participat sau pe care le-a organizat, artefactele putând fi admirate, astfel, pe întreg mapamondul, de către un public divers, amator de artă și arheologie.

Câteva alte mii de piese (statuete, unelte din piatră, os sau corn, obiecte de podoabă și de cult, alte piese de instrumentar casnic) provenite de la Scânteia au fost curățate și conservate în laborator și, mai apoi, înregistrate dreptat în patrimoniul Muzeului.

Suntem mândri să subliniem că – în baza acestei colaborări – în colecțiile Muzeului de Istorie a Moldovei se află piese unicate, de o valoare excepțională, cum ar fi, de exemplu, celebrul *phytos* cu reprezentări antropomorfe în relief, cât și cunoscutul vas globular de mari dimensiuni cu picior înalt și capac care constituie efigia Muzeului ieșean.

O altă importantă așezare cucuteniană investigată de Magda Lazarovici în colaborare cu instituția noastră este cea de la Ruginoasa – Dealul Drăghici (jud. Iași). În perioada 2001-2005, domnia sa a realizat, alături de Gh. Lazarovici, investigații arheologice de salvare în acest sit cucutenian, parțial distrus prin exploatarea pietrei. Cercetările realizate în această așezare eneolitică s-au finalizat cu publicarea unei monografii, în anul 2012. Model de valorificare științifică, lucrarea include colaborări interdisciplinare, ca și revizuirea unor date provenite din cercetările mai vechi ale Hortensiei Dumitrescu, din perioada interbelică.

Cea mai mare parte dintre materialele provenite din acest sit de referință pentru cercetarea civilizației Cucuteni se regăsesc, astăzi, în colecțiile Muzeului de Istorie a

Moldovei din Iași. Alături de activitatea de prelucrare primară, în vederea înregistrării, desfășurată de Loredana Solcan și subsemnata, și în acest caz, trebuie subliniat rolul major pe care l-au avut în restaurarea și conservarea materialelor specialiștii restauratori de la departamentul Ceramică.

Mai recent, unul dintre proiectele extrem de ambițioase în care Magda Lazarovici este implicată în colectivul de coordonare științifică – proiect derulat împreună cu Lăcrămioara Stratulat – presupune investigarea unei așezări cucuteniene alături de o echipă de specialiști de la Institutul de Arheologie al Academiei Chineze de Științe Sociale din Beijing.

Așezarea investigată se află în localitatea Dobrovăț, în punctul *Pădurea Buda* (jud. Iași). Colaborarea – începută în 2019 – a fost suspendată pentru câțiva ani, datorită condițiilor pandemice, și a fost reluată anul acesta. Obiectivele acesteia vizează atât studiul complex al descoperirilor arheologice și în special al ceramicii, în contextul în care în China există o cultură preistorică cu o ceramică pictată cu motive extrem de asemănătoare celei Cucuteni, dar și valorificarea potențialului cultural, turistic și educațional al cercetărilor.

Și în acest caz, trebuie subliniată colaborarea de excepție cu specialiștii Centrului de Restaurare și Conservare a Patrimoniului Cultural care s-au implicat atât în restaurarea ceramicii (Ligia Teodor), cât și în conservarea *in situ* a unor structuri arhitecturale (Mihai Spiridon, Codrin Lăcătușu). Firesc, materialele descoperite vor îmbogăți colecțiile Muzeului din Iași.

O altă direcție de colaborare, care implică activități comune ale Muzeului de Istorie a Moldovei din Iași alături de C.-M. Lazarovici, vizează cooperarea în vederea organizării unor importante expoziții naționale și internaționale.

În 1999, ca un rezultat special al colaborării dintre Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași și Institutul de Arheologie din Iași a fost organizată expoziția „Scânteia. Cercetare arheologică și restaurare”. Reunind aproximativ 450 de piese, dar și numeroase informații complementare organizate pe panouri, expoziția a valorificat exclusiv descoperirile dintr-un singur sit cucutenian, cel de la Scânteia, așezarea de care Magda Lazarovici și-a legat numele pentru totdeauna.

Expoziția s-a constituit într-un model de valorificare a cercetărilor arheologice dintr-un sit arheologic, devenind un reper de bune practici care a fost, mai apoi, replicat și de alte instituții.

Un aspect important care trebuie subliniat în legătură cu această expoziție este evidențierea muncii echipei de specialiști restauratori. Expoziția nu s-a limitat la a prezenta doar produsul final al muncii de restaurare, ci a inclus mai multe studii de caz. Fiecare dintre acestea a prezentat, prin intermediul fișei de restaurare, drumul parcurs de unele recipiente de la stadiul de fragmente ceramice acoperite cu o crustă de carbonat de calciu (banalele cioburi), până la splendidele vase reconstituite.

Sucesiunea etapelor de restaurare a fost evidențiată și într-o secțiune specială organizată în cadrul expoziției. Prezentarea activităților implicate de restaurarea pieselor s-a reflectat și în Catalogul publicat cu acest prilej (*Scânteia. Cercetare arheologică și restaurare. Catalog de expoziție*, editori V. Chirica, C.-M. Mantu, S. Țurcanu, Editura Helios, Iași, 1999, 160 p.).

Alte momente memorabile în direcția colaborării pentru organizarea unor expoziții, de această dată internaționale, s-au derulat în 1997 și 2007.

Astfel, în 1997, când statul român a organizat o mare expoziție dedicată culturii Cucuteni la Muzeul de Arheologie din Thessaloniki („Cucuteni. The Last Great Chalcolithic Civilization of Europe”), unul dintre specialiștii solicitați a se implica în realizarea acestui proiect a fost Magda Lazarovici care, alături de Gh. Dumitroaia a realizat conceptul expozițional. În această calitate, Magda Lazarovici a asigurat selecția pieselor pentru Muzeul nostru, realizând totodată și fișele de obiect. Catalogul realizat atunci și apărut în limbile engleză și greacă (*Cucuteni. The Last Great Chalcolithic Civilization of Europe/ Cucuteni. O ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΠΟΛΙΤΙΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ*, eds. C.-M. Mantu, Gh. Dumitroaia, A. Tsaravopoulos, Athena Publishing & Printing House, Bucharest, 1997, 246 p.) rămâne încă o lucrare de referință pe plan european, pentru valorile civilizației Cucuteni.

C.-M. Lazarovici a fost unul dintre consilierii științifici implicați și în pregătirea expoziției „Meister der Steinzeitkunst – Frühe Kulturen aus Rumänien”, organizată în 2008, de către Muzeul Național de Istorie a României București, la Historisches Museum din Olten (Elveția). În această calitate, a coordonat selecția pieselor pentru o parte din județele Moldovei, printre care și muzeul nostru, implicându-se și în realizarea unor fișe pentru piesele provenite din propriile cercetări, pentru a fi incluse în Catalogul științific al expoziției (lucrare care, din păcate, nu a mai văzut lumina tiparului).

O a treia direcție de colaborare în care Cornelia-Magda Lazarovici s-a implicat alături de instituția noastră, vizează activitatea editorială. În acest sens, menționăm aici lucrarea de sinteză „Cucuteni. A Great Civilization of the Prehistoric World” – publicată în 2009 – împreună cu Gheorghe Lazarovici și Senica Țurcanu, sub coordonarea editorială a Lăcrămioarei Stratulat (C.-M. Lazarovici, Gh.-C. Lazarovici, S. Țurcanu, *Cucuteni – A Great Civilization of the Prehistoric World*, edited by L. Stratulat, Editura Palatul Culturii, Iași, 2009, 350 p.), cu fonduri furnizate de instituția noastră.

Lucrarea concentrează datele esențiale despre civilizația Cucuteni într-un text frecvent citat în literatura științifică, alăturat unui album cu fișe de situri și piese reprezentative. La realizarea acestei părți a volumului au colaborat majoritatea specialiștilor din România (R. Alaiba, G. Bodi, D. Boghian, D. Buzea, M. Diaconescu, M. Dinu, S. Ignătescu, L.-E. Istina, C. Lazanu, A. László, I. Mareș, Z. Maxim, D. Monah, S. Pandrea, C. Preoteasa, S.-J. Sztáncsu, F.-A. Tencariu, N. Ursulescu, I. Vasiliu) și

Republica Moldova (V. Bicbaev, S. Bodean, I. Borzic) care erau implicați – la nivelul anului 2009 – în cercetarea civilizației Cucuteni.

Și astăzi, la mai bine de un deceniu de la apariția sa, această lucrare constituie un volum de referință pentru peisajul istoriografic național și internațional. Tirajul apărut în 2009 s-a epuizat rapid și o nouă ediție, completată și adusă la zi cu rezultatele ultimelor cercetări în domeniu – incluzând și o variantă în limba română –, este solicitată frecvent atât de către specialiști, cât și de mulți dintre cei interesați de fascinanta civilizație preistorică Cucuteni. Sperăm că timpul și vremurile o vor permite!

Ținem, de asemenea, să precizăm că pe parcursul anilor evocați aici, Magda Lazarovici a colaborat excelent și a găsit înțelegere la toți cei aflați la conducerea instituției. Directori generali sau manageri, directori adjuncți sau șefi de secție și, nu în ultimul rând, contabili șefi, Adriana Ioniuc, Rodica Radu, Vasile Chirica, Val Condurache, Lăcrămioara Stratulat, Valentina Druțu, Maria Geba, Senica Țurcanu, Silviu Văcaru, Cătălin Hriban, Magdalena Iacob, Mariana Păvăloiu, Nicolae Moroșanu, Viorica Butnaru și Mihaela Pahomi sunt numele celor cu care cercetătorul Magda Lazarovici a avut întotdeauna interese comune și de la care a primit un *feed back* călduros în demersurile sale de valorificare muzeală a descoperirilor arheologice Cucuteni.

Anii care urmează vor constitui pentru specialistul Cornelia-Magda Lazarovici ani de intensă valorificare a cercetărilor desfășurate până în prezent, în special la Scânteia, situl căruia i-a dedicat o mare parte din activitatea sa de teren. Cum majoritatea materialelor descoperite în această așezare se află în colecțiile Muzeului de Istorie a Moldovei din Iași, doamna Lazarovici va continua să lucreze alături de noi. Publicații diverse, lucrări cu caracter monografic, cataloage, expoziții pe toate le anticipăm cu plăcere!

Până atunci, la ceas aniversar, îi dorim, alături de prieteni, colegi și colaboratori, sănătate, putere de muncă și rezultate pe măsura tenacității și dăruirii cu care s-a dedicat Arheologiei!

La mulți ani, stimată doamnă Cornelia-Magda Lazarovici!

Senica ȚURCANU